

Nieuws over interregionale vakbondswerking van FNV & CNV: België & Duitsland

Editie november 2009

Voorwoord

Deze nieuwsbrief is bestemd voor FNV & CNV bestuurders, (kader)leden en OR-leden. De nieuwsbrief verschijnt 4 keer per jaar en zal informatie geven over:

- de activiteiten van de interregionale vakbonden (IVR)
- 'arbeidsverhoudingen en sociale bescherming' in Duitsland en België
- grensoverschrijdende arbeid.

De redactie bestaat uit Anton Nigten en Ger Essers

Inhoudsopgave

A. Grensoverschrijdend wonen & werken

1.	Nieuwe Vo 883/2004. Werkloosheidscoördinatie bij wonen in Duitsland of België => géén toepassing meer van het arrest Miethé	pag. 2
2.	Europese Commissie beantwoordt vragen over heffingen dubbele gemeentebelasting door Nederland resp. België	pag. 3
3.	Debat over het rapport van de Commissie Grensarbeiders II	pag. 3
4.	Tweede Kamer: vragen over grensarbeiders Nederland- Duitsland	pag. 3
5.	Het Nikula arrest en de in Nederland wonende dubbelgepensioneerden	pag. 3
6.	Zaak van pensionado's ligt bij het Hof van Justitie	pag. 4
7.	Hof van Justitie veroordeelt Duitsland voor het weigeren van de Zulagen in het kader van de Riesterrete: consequenties voor buiten Nederland gelegen woningen	pag. 4
8.	Nederlandse studiefinanciering discrimineert EU onderdanen en grensarbeiders	pag. 4

B. Grensoverschrijdend vakbondswerk

1.	30 jaar WENN - een mooi jubileum	pag. 6
2.	Nieuwe vakbondsstrategieën: II	
2.a	'Going local' en 'the small mart revolution'	pag. 6
2.b	'Op mensenmaat, stof voor een socialisme zonder blauwe plekken'	pag. 8

A. Grensoverschrijdend wonen & werken

1. Nieuwe Vo 883/2004. Werkloosheidscoördinatie bij wonen in Duitsland of België => géén toepassing meer van het arrest Miethe

De hoofdregel bij werkloosheid in de huidige Vo 1408/71 (art. 71) is dat een grensarbeider bij volledige werkloosheid een WW-uitkering ontvangt in/door zijn woonland *alsof* hij in zijn woonland gewerkt heeft. In 1985 is door het Hof in het arrest Miethe (C-1/85) uitgesproken, dat een grensarbeider, die in zijn woonland géén persoonlijke en sociale bindingen heeft en om die reden minder kans op werk heeft in zijn woonland, een uitkering uit zijn werkland kan krijgen.

In de praktijk leidt dit er toe dat de meeste inwoners van Duitsland of België, te weten: de echte Duitsers of Belgen een Duitse resp. Belgische werkloosheidsuitkering ontvangen. Die kan lager of korter zijn. De echte Belgen en Duitsers voldoen bijna nooit aan de Miethe-criteria. Naar België of Duitsland verhuisde Nederlanders kunnen op grond van het arrest Miethe een Nederlandse werkloosheidsuitkering ontvangen als er voldaan wordt aan de Miethe-criteria. Ofschoon de nationaliteit geen rol mag spelen is het vaak zo dat het arrest Miethe in de praktijk leidt tot dus *een verboden onderscheid* op basis van nationaliteit (een doodzonde in het EU recht).

Vanaf einde 90-tiger jaren werd in Brussel de discussie gevoerd over de herziening van Vo 1408/71. Het voorstel van de EU-Commissie was om het werklandbeginsel (export) voor iedereen toe te passen. Daar waren een paar lidstaten tegen. Luxemburg (veel inkomende grensarbeiders) was tegen. Nederland was ook geen voorstander van export van werkloosheidsuitkeringen. Voor Nederlanders, die in Duitsland of België werkten, zou het werklandbeginsel nadelig uitpakken. Er is toen ook de discussie gevoerd om de grensarbeider het keuzerecht toe te kennen. Volgens vele lidstaten is dit 'cherry picking'. Dit zou er toe leiden dat heel veel inkomende én uitgaande grensarbeiders aan de Nederlandse grens zouden kiezen voor de Nederlandse WW-uitkeringen. Er is ook nog gediscussieerd over een keuzerecht voor die grensarbeiders, die langer dan bij 10 jaar in het werkland verzekerd waren.

De meeste lidstaten zijn tegen het exporteren van WW-uitkeringen. Het werklandbeginsel of het keuzerecht bleek een omhaalbaar voorstel. Eén lidstaat (Luxemburg) kan de besluitvorming tegenhouden. Kortom het blijft bij het oude - woonlandbeginsel voor iedereen - met dien verstande dat ook arrest Miethe niet meer toegepast zal worden. Terugverhuizen naar Nederland - nadat men werkloos geworden is - leidt niet tot een Nederlandse werkloosheidsuitkering. Wel is het zo dat de Belgische resp. Duitse uitkering gedurende 3 maanden uitbetaald wordt als men in Nederland gaat wonen.

Wel krijgen grensarbeiders het recht om zich zowel bij het arbeidsbureau in het woon- én werkland in te schrijven. Vanaf 1 mei 2010 - ingangsdatum van de nieuwe Vo 883/2004 - wordt Miethe dus niet meer toegestaan. Of Miethe echt van de baan is, is nooit zeker. Daar gaat het Hof van Justitie uiteindelijk weer over.

Als men als grensarbeider - wonend buiten Nederland - een Duitse of Belgische WW krijgt, dan geldt wel de FVP (www.fvp.nl). Dit geldt niet voor Nederlandse grensarbeiders, die in België of Duitsland gewerkt hebben. Aanvullingen gedaan door de werkgever moeten uitgaan van een lagere/kortere woonlanduitkering. Of dit voor 100% juridisch afdwingbaar is op grond van het EU recht, is niet geheel zeker.

Tot slot een belangrijke rechtsoverweging van het Europees Hof van Justitie (arrest Gertrud Hartmann C-212/05 rechtsoverweging 56), te weten: 'Een beslissing om naar een andere lidstaat te vertrekken brengt zowel bepaalde *nadelen* mee als nieuwe *voordelen* als gevolg van de verschillen in wetgeving tussen de betrokken lidstaten, met name op het gebied van sociale zekerheid en belastingheffing. Het is aan de gemeenschapsburger om bij zijn beslissing deze voor- en nadelen af te wegen, maar hij mag niet verwachten dat het recht op een sociaal voordeel dat zijn lidstaat van herkomst om uiteenlopende beleidsmotieven verstrekt, zich zonder meer ook tot de nieuwe lidstaat uitstrekt'.

2. Europese Commissie beantwoordt vragen over heffingen dubbele gemeentebelasting door Nederland resp. België

In mei 2009 zijn er in het Europees parlement door mevrouw Ria Oomen-Ruijten vragen gesteld over het feit dat zowel de Belgische grensarbeiders in Nederland als de Nederlandse grensarbeiders in België de Belgische opcentiemen (gemeentebelasting) moeten betalen. De Europese Commissie is van mening de het heffing van de opcentiem bij niet-inwoners van België in strijd is met het Gemeenschapsrecht. Omdat het nadeel gecompenseerd wordt door de Nederland is er naar de opvatting van de Commissie echter geen probleem.

3. Debat over het rapport van de Commissie grensarbeiders II

In de Tweede Kamer heeft er naar aanleiding van het rapport van de Commissie grensarbeiders II een tweede discussie plaatsgevonden. Het uitgebreide verslag is d.d. 7 oktober vastgesteld en beschikbaar. Op fiscaal terrein zijn de aanbevelingen grotendeels overgenomen. Dit geldt niet voor de aanbevelingen op de beleidsterreinen van de Ministeries van Sociale Zaken en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De Europese Commissie is van mening dat België opcentiemen mag heffen bij inwoners van België die in Nederland werken.

4. Tweede Kamer: vragen en moties over grensarbeiders Nederland => Duitsland

In de Tweede Kamer zijn vragen gesteld over Nederlandse grensarbeiders in Duitsland. Eddy Hijum (CDA) heeft vragen gesteld over het WIA-hiaat. Dit probleem doet zich voor bij Nederlandse grensarbeiders die in Duitsland werken en arbeidsongeschikt worden. Deze hebben aanspraak op een gedeeltelijke (pro-rata) Duitse arbeidsongeschiktheidsuitkering en - voor de jaren die zij nog in Nederland gewerkt hebben - op een gedeeltelijke (pro-rata) WIA-uitkering. De Duitse uitkering (Rente) wordt na 78 weken uitbetaald. De Nederlandse WIA-uitkering wordt echter pas na 104 weken uitbetaald. Betrokkene heeft gedurende 26 weken een inkomstenhiaat. Het UWV lost het probleem *listig* en *creatief* op door een werkloosheidsuitkering (minus de Duitse Rente) of een toeslag uit te betalen. Ook kan de WIA vervroegd aangevraagd worden.

Er is ondertussen een uitspraak gedaan door het Hof van Justitie over een vergelijkbaar probleem (zaak Leyman). Deze uitspraak zal waarschijnlijk tot gevolg hebben dat het WIA-hiaat opgelost zal worden. De WIA-uitkering zal dan ook na 78 weken uitbetaald moeten worden.

Ine Aasted Madsen-van Stiphout en Margreeth Smilde (beiden CDA) over de ziektekostenverzekering van Duitse ambtenaren. Ine Aasted Madsen-van Stiphout en Pieter Omtzigt (beiden CDA) over de aftrek van de hypotheekrente. De Provincie Limburg laat door de Universiteit Maastricht een onderzoek uitvoeren naar een mogelijke compensatieregeling voor Nederlanders die in Duitsland werken.

Door Frans Weekers (VVD) is een motie ingediend. Deze is unaniem aanvaard door de Tweede Kamer. De tekst van de motie luidde:

*De Kamer, gehoord de beraadslaging, overwegende dat de Commissie grensarbeiders II goed werk heeft verricht door met praktische aanbevelingen te komen om probleem dossiers voor grensarbeiders op te lossen;
overwegende dat dit werk niet wordt voortgezet terwijl door voortdurende wijziging van wet- en regelgeving in Nederland en direct aangrenzende landen nieuwe problemen zullen ontstaan voor grensarbeiders;
verzoekt de regering, blijvende aandacht te besteden aan grensarbeidersproblematiek middels periodiek bestuurlijk overleg en de Kamer hierover jaarlijks te rapporteren,
en gaat over tot de orde van de dag.*

5. Het Nikula arrest en de in Nederland wonende dubbelgepensioneerden

Het Gerechtshof in 's Hertogenbosch heeft een zeer belangrijke uitspraak gedaan over ZVW/AWBZ-premieheffing. Het door de belastingdienst berekende bedrag aan nominale ZVW én procentuele ZVW/AWBZ premies over alle wettelijke Nederlandse en buitenlandse pensioenen mag niet hoger zijn

dan het bedrag dat de gepensioneerde aan AOW-pensioen ontvangt. Voor gepensioneerden met een lage AOW-uitkering kan dit zeer voordelig zijn. De nieuwe Vo 883/2004, te weten; artikel 5 in combinatie met artikel 30 van de nieuwe toepassingsverordening 987/2009, maakt het volgens het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport mogelijk om deze dubbelgepensioneerden op dezelfde wijze te behandelen als Nederlanders. Of deze opvatting t.z.t. door de rechter geaccepteerd wordt is nog maar de vraag.

6. Zaak van pensionado's ligt bij het Hof van Justitie

Personen met een Nederlands wettelijk pensioen die in een andere lidstaat wonen, *kunnen zich op verzoek* inschrijven bij een lokaal ziekenfonds. Nederland betaalt dan de rekening voor de medische zorg in dat land. De Europese socialezekerheidsverordening maakt dat mogelijk. Betrokken betalen een bijdragen aan het CVZ. Omstreden is echter of Nederland een zorgbijdrage mag heffen bij pensionado's die zich *niet* inschrijven in hun woonland. De Centrale Raad van Beroep heeft daarover vragen gesteld aan het EG Hof van Justitie.

7. Hof van Justitie veroordeelt Duitsland voor het weigeren van de Zulagen in het kader van de Riesterreente: consequenties voor woningen buiten Nederland gelegen

Als gevolg van deze uitspraak (C- 269/07) krijgen de Nederlandse grensarbeiders, die in Duitsland werken ook recht op de pensioenspaartoelage voor zichzelf en de gezinsleden. Ook mag de Riesterreente gebruikt worden voor in Nederland gelegen eigen woning. Inwoners van Duitsland, die naar Nederland, België, Spanje enz verhuizen, hoeven de eerder ontvangen toelagen niet terug te betalen. Deze uitspraak kan consequenties hebben voor inwoners van Duitsland en België. Wanneer meer dan 90% van hun gezinsinkomen uit Nederland afkomstig is, dan geldt wellicht de Nationale Hypotheek Garantie en de Wet bevordering eigenwoningbezit. Deze laatste wet kent starterssubsidies toe met als doel "het financieel mogelijk maken dat meer mensen met lagere of gemiddelde inkomens een eigen woning kunnen kopen".

Op grond van de Nederlandse wet- en regelgeving gelden deze regelingen alleen als de woning in Nederland ligt. Het is de vraag of deze voorwaarden nog wel mogen gelden na de uitspraak over de Riesteruitspraak.

8. Nederlandse studiefinanciering discrimineert EU onderdanen en grensarbeiders

De Europese Commissie richt haar pijlen op een Nederlandse regeling die in haar ogen EU-werknemers en grensarbeiders benadeelt. Deze categorieën kunnen namelijk geen aanspraak maken op studiefinanciering voor een studie in het buitenland. De Commissie acht deze regel in strijd met het vrij verkeer van werknemers en heeft besloten een zaak aanhangig te maken bij het Hof van Justitie.

In een persbericht schrijft de Europese Commissie het volgende: "Vrij verkeer is een grondbeginsel van de EU dat moet waarborgen dat mensen niet worden gediscrimineerd op grond van hun nationaliteit. Studiefinanciering voor een opleiding in het buitenland is een sociaal voordeel dat op niet-discriminerende basis moet worden toegekend aan migrerende en grensarbeiders en hun kinderen", aldus Vladimír Špidla, EU-commissaris voor werkgelegenheid en sociale zaken. "Omdat Nederland zijn wetgeving niet heeft aangepast en het recht op gelijke behandeling niet eerbiedigt, brengen we de zaak voor het Hof van Justitie", zo voegde hij eraan toe.

De Nederlandse Wet Studiefinanciering (WSF) bepaalt dat studenten, willen zij aanspraak hebben op studiefinanciering voor een opleiding in het buitenland, gedurende ten minste drie van de voorafgaande zes jaar wettig in Nederland moeten hebben gewoond (de "3 uit 6-regel"). De Commissie acht dit woonplaatsvereiste in strijd met het Gemeenschapsrecht inzake het vrije verkeer, dat bepaalt dat migrerende werknemers en hun gezinsleden dezelfde sociale voordelen moeten genieten als nationale onderdanen. Aan studerenden toegekende studiefinanciering om in hun onderhoud te voorzien is een sociaal voordeel dat op niet-discriminerende basis moet worden toegekend.

Het woonplaatsvereiste dreigt migrerende werknemers en hun gezinsleden te benadelen, ook al is het in dezelfde mate van toepassing op nationale onderdanen als op andere EU-onderdanen: nationale werknemers en hun gezinsleden kunnen immers gemakkelijker aan een dergelijk vereiste voldoen dan andere EU-onderdanen. Het benadeelt met name grensarbeiders en hun kinderen: zij wonen per definitie in een ander land dan het land waar zij werken, waardoor onmogelijk aan de "3 uit 6-regel" kan worden voldaan. Dit is een bijzonder probleem voor degenen die in buurlanden zoals België wonen. De Commissie besloot de zaak aan het Europese Hof van Justitie voor te leggen."

Meer informatie over bovenstaande zaken?

Indien u meer informatie over een van bovenstaande zaken wilt ontvangen, mail dan naar ria.oomen-ruijten@europarl.europa.eu t.a.v. Ger Essers. Vermeld in uw mail uw adres en het onderwerp waarover u informatie wilt ontvangen.

B. Grensoverschrijdend vakbondswerk

1. 30 jaar WENN - een mooi jubileum.

Op 7 oktober jongstleden was het zo ver. We waren bijeen in het mooie oude raadhuis van Leer om het dertigjarige jubileum van de interregionale vakbondsraad WENN te vieren. WENN staat voor Wezer, Eems, Noord Nederland.

Er werd uitgebreid teruggeblikt op 30 jaar samenwerking tussen DGB, FNV en CNV. In een speciale jubileumuitgave 'Voor een sociaal Europa - 30 jaar IVR Wenn' kunt u teruglezen wat er deze dertig jaar zoal is gebeurd, welke veranderingen er hebben plaatsgevonden, welke activiteiten een succes waren, en ook wat er niet lukte. Wat opvalt is dat er een hele reeks activiteiten voor en door vrouwen zijn georganiseerd. En verder is een belangrijk verschil met andere IVR- regio's dat de noordelijke regio vooral een economisch zwakke regio is - aan beide zijden van de grens. De aandacht ging in het verleden dan ook meer uit naar het versterken van de economie van de regio dan naar de praktische problemen van grenswerkers.

Kort wordt ook ingegaan op de perspectieven voor WENN. Op dit moment staat het opnieuw opstarten van de branchendialoog centraal, evenals een project voor het beroepsonderwijs. De bouw vormt hierbij een inspirerend voorbeeld.

Manfred Klöpffer merkt het volgende op over het perspectief:

"Mijn persoonlijke conclusie is dat onze inspanningen resultaat hebben opgeleverd. En niet alleen omdat ik veel mensen heb leren kennen, maar ook omdat via deze persoonlijke contacten vele Europese en vakbondsopvattingen verbreed zijn. En daardoor werd ook mijn vakbondswerk hier in Oldenburg en voorheen in Wilhelmshaven verrijkt met nieuwe en aanvullende zienswijzen. En het speciale aan interregionale vakbondsovername is dat niet alles onmiddellijk lukt".

Een van de inleiders benadrukte dat het belangrijk is om vanuit nieuwe gezichtspunten te kijken naar de potenties van deze regio. Niet langer focussen op het binnenhalen van nieuwe bedrijven, maar meer op het versterken van de bestaande bedrijven en de al aanwezige potenties.

Anton Nigten

2. Nieuwe vakbondsstrategieën: II

In de vorige nieuwsbrief is een overzicht gegeven van nieuwe vakbondsstrategieën om kwetsbare werknemers beter te beschermen. In de onderstaande boekbesprekingen zal daarop dieper worden ingegaan.

2.a 'Going local' en 'the small mart revolution'

- Shuman, Michael H., Going Local. Creating Self-Reliant Communities in a Global Age. New York: (307 pag). Routledge. (2000)
- Shuman, Michael H. The Small-Mart Revolution: How Local Businesses Are Beating the Global Competition (200 pag.) Berrett-Koehler (2006)

Coalities met het midden en kleinbedrijf:

Als je aan Amerika denkt, denk je ongetwijfeld vooral aan de economische crisis die daar ongenadig heeft toegeslagen. De beurzen onderuit, banken failliet, de auto-industrie met veel moeite voorlopig gered. En werkloosheid - miljoenen banen die verloren zijn gegaan. Minder bekend is dat er, als het ware achter de schermen, ook iets anders gebeurt. Namelijk een fundamentele herbezinning op de neoliberale agenda. In dat verband wil ik twee boeken noemen: 'Going local' en 'The small mart revolution' van Michael Shuman. In 'Going local' analyseert Shuman hoe met name de internationale bedrijven gemeenschappen, regio's en steden¹ als het ware gijzelen met het

¹ In de VS zijn heel veel 'one company cities', steden die van één groot bedrijf afhankelijk zijn.

werkgelegenheidsargument. Dat gaat dan als volgt: 'Wij zijn bereid om een vestiging te openen in uw gemeente of regio, maar dan moet er wel wat tegenover staan'. En dan beschrijft Shuman wat er zoal tegenover moet staan. Hij somt de voorwaarden op:

- geen vakbonden toestaan binnen de poorten van het bedrijf;
- geen bezwaar maken tegen zestigjarige werkweken of kinderarbeid;
- de handhaving van de milieuwetgeving opschorten;
- goedkope bedrijventerreinen en goedkope energie ter beschikking stellen;
- belastingvoordelen bieden ;
- liefst gratis toegangswegen en andere infrastructuur leveren;
- goedkope leningen verschaffen;

Op deze manier wisten deze bedrijven in de negentiger jaren per arbeidsplaats tussen de 100.000 en 300.000 dollar aan de gemeenschappen te ontfutselen. En als het dan elders nog goedkoper kon, vertrokken ze even gemakkelijk weer als ze gekomen waren.

Shuman is zich af gaan vragen hoe gemeenschappen en regio's deze afhankelijkheidsrelaties kunnen doorbreken. Hij kwam daarbij in zijn tweede boek tot een aantal opmerkelijke conclusies:

- hoewel het midden- en kleinbedrijf ongelofelijk in het defensief is gedrongen door de macht van de grote bedrijven zit nog steeds de meeste werkgelegenheid bij het midden- en kleinbedrijf;
- niet alleen de middelgrote en kleine ondernemers worden door het grootbedrijf in hun bestaan bedreigd, maar ook brengt de komst van grote bedrijven vaak een netto verlies van arbeidsplaatsen met zich mee. Met name de komst van een vestiging van de supermarktketen Wall Mart vernietigt veel arbeidsplaatsen bij het midden- en kleinbedrijf. En Wall Mart creëert zeer veel slechtbetaalde, laagwaardige arbeid. Zoals de Lidl en de Aldi in onze contreien.
- Het multiplier-effect van internationale bedrijven is veel lager dan van plaatselijke bedrijven. Elke dollar die bij deze bedrijven verdiend wordt, is gemiddeld binnen twee dagen uit de regio vertrokken, terwijl het geld dat door het midden- en kleinbedrijf verdiend wordt, veel langer in een regio blijft circuleren. Het versterkt de plaatselijke economie, in plaats van hem te verzwakken.
- De sprinkhaanbedrijven vormen geen onderdeel van de lokale gemeenschappen. Ze bedreigen de gemeenschappen veeleer, doordat ze het midden en kleinbedrijf vernietigen en hun eenheidscultuur opleggen.

Zijn conclusie is dan ook dat gemeenschappen en regio's niet langer moeten gokken op de komst van een groot bedrijf, maar de kracht van de eigen regio moeten onderkennen en ondersteunen. Hij werkt dit in zijn boek 'The small mart revolution' zeer gedetailleerd en overtuigend uit:

- zorg dat alle bedrijven minstens een minimumloon uitbetalen, en liever nog een leefbaar loon. Dan wordt je regio ook minder aantrekkelijk voor bedrijven die eronder proberen te gaan zitten;
- bindt de aandelen van bedrijven aan de regio, en verbiedt de verkoop van de aandelen naar buiten de regio. Dan kunnen ze ook niet weg;
- ondersteun op alle mogelijke manieren het plaatselijk midden- en kleinbedrijf;
- zorg dat het spaargeld in de regio blijft en niet weglekt. Dat kan door regionale banken en regionale pensioenfondsen te faciliteren. Daarmee beschik je dan gelijk over geld om de plaatselijke economie te versterken.
- Ondersteun 'buy local campagnes'.
- En ontwikkel beleid waardoor de eerste levensbehoeften van je regio niet door bedrijven van buitenaf gecontroleerd worden: regionaliseer je voedselvoorziening; decentraliseer je energievoorziening en maak hem duurzaam; hergebruik de afvalstromen maximaal; stimuleer besparingen op drinkwater; zorg voor hoogwaardig voedsel zodat mensen minder afhankelijk worden van de farmaceutische industrie en de peperdure gezondheidszorg;

Tot zover de hoofdlijnen.

Voor de vakbeweging valt er veel te leren van de analyses van Shuman. Het kan ons helpen om onze defensieve opstelling te verlaten, en ons als vakbeweging veel actiever met de inrichting van de economie te gaan bemoeien. Zo kunnen we het verloren terrein voor werknemers weer terugwinnen. Maar dan moeten we wel leren om onderscheid te maken tussen ondernemers met wie we willen,

kunnen en ook moeten samenwerken en ondernemers waarmee we dat niet willen. Ik vraag me bijvoorbeeld af of er één vakbondsbestuurder is geweest die zich solidair heeft verklaard met de acties van melkveehouders die de afgelopen maanden gepleit hebben voor reële prijzen voor hun melk. Ik vrees dat ik het antwoord wel weet.

Nieuwe coalities zijn ook nodig met maatschappelijke organisaties. Veel mensen maken zich zorgen om de klimaatcrisis, om de toekomstige olietekorten, om de kwaliteit van ons dagelijks voedsel, om de voedseltekorten die straks weer komen als de economie aantrekt. En om de kortzichtige opstelling met betrekking tot migranten. Als de vakbeweging de wanhopige mensen niets te bieden heeft omdat ze zelf geen grondige economische analyses meer maakt en het belang van nieuwe coalities onderschat, moeten we niet raar opkijken dat anderen de wanhoop kunnen exploiteren. Gezamenlijke economische zelfredzaamheid van mensen zou voor de vakbeweging een centraal thema moeten worden. We moeten de economie niet in handen van de superrijken en de staten laten. De lokale groepen zouden zich daarvoor in kunnen zetten, en de vakbeweging zou hen daarbij moeten ondersteunen. Shuman heeft laten zien dat het kan.

Anton Nigten

De boeken van Shuman kunt u bestellen bij: www.studieboeken.nl. Of bij Lindorff, Postbus 106, 8000 AC Zwolle (tel. 038 - 427.3205).

2.b 'Op mensenmaat, stof voor een socialisme zonder blauwe plekken'

Peter Mertens. *Op mensenmaat, stof voor een socialisme zonder blauwe plekken* (290 pag.). Uitgeverij EPO (2009). ISBN 97 89 06 44 55 07 0. Prijs € 15. Zie± www.epo.be

Bovenstaand boek is geschreven door Peter Mertens, die voorzitter is van de Partij van de Arbeid in België. Het boek van Mertens vormt in zekere zin een defensieve strategie, een terug naar de basis van het sociaaldemocratische gedachtegoed. De 'ideologische veren' worden weer uit de kast gehaald, en dat is goed, want ze zijn voortijdig opgeborgen. De betekenis van het boek van Mertens is niet alleen hierin gelegen dat hij heel goed documenteert waar dertig jaar neoliberal beleid toe hebben geleid, maar dat hij ook laat zien dat de oude sociaal-democratische partijen er actief aan hebben meegewerkt om de verworvenheden van de verzorgingsstaat af te breken. Dat is een ernstige beschuldiging. Maar hij onderbouwt hem met tal van voorbeelden. En hij ontwikkelt voorstellen om de verslechtingen terug te draaien.

Maar voor hij aan dat hoofdstuk toekomt laat hij gedetailleerd zien waar de privatiseringsgolf toe geleid heeft. Zijn conclusie is kort en helder: 'minder aanbod, minder dienstverlening, duurder prijzen voor de consumenten'. In Zweden is de post bijvoorbeeld 90% duurder geworden. En voor de energiesector concludeert hij: "de vrije markt heeft - 247 fusies en overnames later - in Europa vijf private energiereuzen gebaard. Die vijf hebben de markt in handen en elke maand maken ze 2 miljard euro nettowinst". En de spoorwegen? De Engelse spoorwegen zijn na de privatisering tot een nationale ramp verworden, het functioneert voor geen meter, en de tarieven zijn inmiddels de hoogste van Europa. Nieuw-Zeeland heeft onder leiding van Labour ook geprivatiseerd. Ook daar kommer en kwel voor de gewone man en vrouw. Maar men is op zijn schreden teruggekeerd: de spoorwegen zijn in 2008 opnieuw genationaliseerd. En Air Nieuw-Zeeland is ook al weer door de staat overgenomen. En er is weer een nationale bank opgericht, de kiwibank. Met deze bank gaat het ondertussen uitstekend.

Ook voor veel werknemers heeft de privatiseringsgolf alleen maar verslechtingen gebracht: meer flexibilisering; meer onzekerheid; lagere lonen; lagere en kortere uitkeringen; en lagere pensioenen. En de lol in het werk is er door de druk uitgehaald. En dat alles heeft Mertens in bloemrijk Vlaams met feiten geboekstaafd.

En wie hebben er zoal voordeel gehad van de neoliberale wind die door België en Europa blaast? Randstad uitzendbureau bijvoorbeeld. Dat boekte eind 2006 een winst van 26 miljoen euro en mag in België dankzij de truc van de notionele interesten 26 miljoen daarvan aftrekken en hoeft er geen belasting over te betalen. Werkt Randstad niet samen met de Nederlandse vakbeweging om malafide uitzendbureaus stevig aan te pakken? Maar wie pakt Randstad nu in België aan? Randstad is een voorbeeld van een hele grote groep bedrijven en financiële instellingen die ongelofelijk geprofiteerd hebben van de liberaliseringsagenda. En dankzij de aftrek van de notionele interesten is het gat in de

Belgische schatkist de laatste jaren alleen maar groter geworden. De aandeelhouders kunnen zeer tevreden zijn. Maar de banken nog veel meer. In deel 2 beschrijft Mertens hoe het met de ASLK is vergaan. Deze openbare bank is door de roomsen en de socialisten aan Fortis verkocht. Fortis is met het spaargeld gaan speculeren, verdiende miljarden maar overspeelde haar hand en moest toen vorig jaar weer aankloppen .. bij de overheid.

En, enigszins verassend, ook de verhogingen van de energieprijzen bleken in België fors te hebben bijgedragen aan de verlaging van de koopkracht. In 2007 steeg de gasprijs met maar liefst 17 procent. Elektrabel maakt een winst van 2,3 miljard euro per jaar. Vandaar de campagne van de Pv/dA om het BTW-tarief op gas en elektra van 21 % naar 6 % te verlagen. En de invoering van een miljonairstax zodat de rijken ook een beetje meebetalen aan de crisis die ze veroorzaakt hebben. 2 % op het vermogen boven de 1 miljoen. Dan is de overheid in vijf jaar uit de brand. Daar kunnen de Nederlandse en de Duitse vakbeweging nog iets van leren. In België is het FAN opgericht - het financieel actienetwerk. Daarin zitten de vakbonden (ACV, ABVV), ATTAC, de bond beter leefmilieu, de humanistisch vrijzinnige vereniging, de KWB , netwerk Vlaanderen, Broederlijk delen, Oxfam Solidariteit, VODO, en 11.11.11. De helft van dit geld wil het netwerk gebruiken voor het creëren van 100.000 banen in de publieke sector. En de andere helft voor de herfinanciering van de sociale zekerheid. Dat is voorwaar andere koffie dan de AOW-leeftijd verhogen naar 67 jaar door de Nederlandse sociaaldemocratie. Ook voor de gezondheidszorg bestaat er een breed platform dat pleit voor een financiering van de gezondheidszorg 'met een solidaire financiering' uit de sociale zekerheid en niet uit de markt. Om de kosten te drukken wordt het Nieuw-Zeelandse kiwimodel voorgesteld. Daar wordt voor elk geneesmiddel een openbare aanbesteding uitgeschreven. België zou zo anderhalf miljard euro kunnen besparen op de kosten voor de gezondheidszorg. Het Kiwifront heeft er inmiddels in België al voor gezorgd dat de kosten van de geneesmiddelen voor het eerst in jaren dalen. Terwijl het model nog niet eens is doorgevoerd.

Er is ook een breed actiefrent opgericht met de duidelijke naam "Redt de solidariteit". Hieraan nemen vakbondsmensen deel, academici en kunstenaars. Zo hoopt men de sociale zekerheid te behouden voor iedereen, over de grenzen van Vlaanderen, Wallonië en het Duitstalige landsdeel heen.

Geeft Mertens een sluitende verklaring voor de vraag hoe het zover heeft kunnen komen? Ik denk ja en nee. Ja, voorzover het de rol van de financiers, de aandeelhouders en de grote bedrijven betreft, nee voorzover het de rol van de politiek betreft. Of nog anders gezegd: voorzover het de rol van de sociaal-democratische partijen binnen de politiek betreft. Mertens geeft duidelijk aan - aan de hand van voorbeelden uit verschillende landen - dat de sociaal-democratische partijen zeer actief hebben meegewerkt aan de ontmanteling van de verzorgingsstaat. Ik zou bijna zeggen: in goed overleg met de top van het particuliere bedrijfsleven, rechtse partijen en de haute finance. Maar wat ontbreekt is een analyse waarom deze vanouds progressieve partijen vrijwel over de hele linie hun medewerking aan deze ontmanteling hebben verleend. En ik zou er nog aan toe willen voegen: zichzelf al doende de das om hebben gedaan.

Er zijn tal van voorbeelden dat sociaal-democratische politici het vuile werk hebben verricht en er zelf beter van zijn geworden. Maar vormt dat een afdoende verklaring voor de doodssteek die de sociaal-democratische partijen zichzelf hebben gegeven door de liberale marktideologie te omarmen? Nog anders gezegd: waarom geloofde de leiding van de sociaal-democratische partijen niet meer in hun eigen idealen? Waar en waarom is het misgegaan? Heeft het prioriteren van de eigen carrière de neergang van de sociaal-democratie veroorzaakt of heeft de neergang van de sociaal-democratie zelf ruimte gegeven aan de carrièremakers binnen de sociaal-democratie (en binnen de top van de vakbeweging?)? Waarom is de sociaal-democratie voor het aandeelhouderskapitalisme gewicht? België telde in 2009 72.000 dollarmiljonairs. Het grootste aantal binnen de Europese Unie naar verhouding van het aantal inwoners. In de andere landen is het niet veel anders. Welke sociaal-democratische partij durft het aan om hun rijkdom en hun macht ter discussie te stellen? En wil ze dat eigenlijk wel, of willen ze er liever zelf ook bij horen?

Als het gaat om de alternatieven valt Mertens echter weer geheel terug op de klassieke socialistische reflexen: een sterke rol voor de staat en centrale planning. En ook de wetenschap wordt door hem vrijwel kritiekloos omarmd. Met voorbeelden uit het grote bedrijfsleven tracht Mertens aan te tonen dat een centrale planning tegenwoordig geen enkel probleem meer is. En dat klopt. Maar wie het voorbeeld van Toyota, dat door Mertens wordt aangehaald echt gaat bestuderen, komt in de nachtmerrie van de totalitaire industrie terecht. Als er één bedrijf is waar werknemers als loonslaven of nuttige idioten behandeld worden dan is het wel Toyota.

Verder wijst Mertens geregeld op de strijdbaarheid van de Belgische werknemers die tegen de verdrukking in tal van vrijheden en rechten hebben bevochten. Maar merkwaardig genoeg slaat hij een belangrijk stuk in zijn analyse over. Namelijk daar waar met name na de tweede wereldoorlog de staat de coöperatieve organisaties van de arbeidersbeweging heeft 'overgenomen': woningbouwverenigingen; ziekenfondsen; solidariteitskassen; volksbanken etc. Vervolgens konden deze organisaties weer doorverkocht worden aan de vrije markt. Mede met dank aan de sociaal-democraten.

Een grondige analyse van centrale planning en de gevolgen voor werknemers, en van de onteigening van de op solidariteit gebaseerde collectieve voorzieningen zouden mijns inziens tot heel andere conclusies moeten leiden. En juist daar biedt het boek van Shuman veel spannender alternatieven. Regionale organisatievormen die door de lokale gemeenschappen gecontroleerd worden en in goede banen worden geleid. En binnen zo'n regionaal kader waar de belangrijke instituties in handen van de bevolking zijn en democratisch gecontroleerd worden, mag de markt ook een woordje meespelen. Maar er zijn een reeks instituties die je eenvoudig niet aan de markt kunt overlaten: banken; pensioenfondsen; gezondheidszorg; onderwijs; vervoer; culturele voorzieningen; energievoorziening. Maar geef ze asjeblijft ook niet in handen van de staat, dan worden ze ons weer ontstolen.

Anton Nigten